

ශ්‍රී ලාංකේය බෞද්ධ වාස්තුවිද්‍යාවේ හස්ති සංකල්පය

වෙලන්ගහවත්තේ පඤ්ඤාවංස හිමි³⁴

ශ්‍රී ලාංකේය ජන ජීවිතයේ මෙන් ම ආගමික සංකල්ප අතර හස්තියාට ප්‍රබල ස්ථානයක් හිමි ව තිබේ. තත් ප්‍රස්තුතය මුල්කර ගනිමින් හස්තියා මංගල සම්මත සභයෙකු ලෙස සැලකීමට ලාංකේය ජන සමාජය පෙළඹී තිබේ. අතීතයේ සිට ලක්දිව හස්තියාට ලැබුණේ ශ්‍රේෂ්ඨ ස්ථානයකි. හස්තියා වනයේ වසන ප්‍රබල මෙන් ම විශාලත ම සභයා වන අතර, කායික ශක්තියෙන් හා උසස් ගුණාංගවලින් යුතු සභයෙකු ද වේ. බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ දී, 'හස්තියා' හඳුන්වන නාමයන් රාශියක් හමුවන අතර, ජාතක කතා, ත්‍රිපිටක දේශනා, සංස්කෘත සාහිත්‍යය, පාලි සාහිත්‍යය හා සිංහල සාහිත්‍යය තුළත් ප්‍රබල ස්ථානයක් හස්තියාට ලැබී තිබේ. 'නාග කුල' යනුවෙන් බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ හඳුන්වා ඇත්තේ ද ඇතුන්ගේ කුලය යි. ජාතක පාලියේත් බොහෝ කතා සඳහා ඇතුන් සම්බන්ධ ව විස්තර ඇතුළත් ව ඇත. බෞද්ධ දර්ශනය හා හස්ති සංකල්පය කෙතරම් අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් බැඳී පවතී ද යත්, හස්තියා බෞද්ධ දර්ශනය පිළිබිඹු කෙරෙන ප්‍රබල සංකේතයක් බවට පත් වී ඇත. බෞද්ධ සංස්කෘතිය තුළ හස්තියා පූජ්‍යත්වයටත්, ශ්‍රේෂ්ඨත්වයටත් පත් වූ අතර, බුද්ධ වර්තයේ ඇතැම් අවස්ථා විග්‍රහ කිරීමට හස්තියා යොදා ගත් බව බුද්ධ දේශනා තුළින් පිළිබිඹු වේ. බුදුරදුන් බොහෝ අවස්ථා වලදී, ඇතා උපයෝගී කර ගෙන දහම් දේශනා කර ඇත. උක්ත කරුණු සඳහා පාදක වී ඇත්තේ, ඇතාගේ විද්‍යාමාන තේජස් බව, සෘජු බව, ශක්තිමත් බව, සෞභාග්‍යමත් බව, සුභ ලක්ෂණය භාවය නිසා ය. 'හස්ති' සංකල්පය ආකල්පමය වශයෙන් ප්‍රබල ලෙස ලාංකේය ජන ජීවිතයට මෙන් ම වාස්තු නිර්මාණ සඳහාත් අතීතයේ සිට යොදාගනු ලැබ තිබේ. මිනිසා පරිසරය සමඟ ඇති බැඳීම මෙන් ම ආගම දහම සමඟ තිබෙන බැඳියාව විදහාපාන, 'ගමයි- පන්සලයි, වැවයි- දාගැබයි' සංකල්පයට මනා රුකුලක් වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම් තුළින් ලැබී ඇත. ක්‍රි.පූ 3 වැනි සියවසෙන් පසුව, ඉන්දියාවෙන් ලැබුණු බෞද්ධ ආගමික පසුබිම හේතුවෙන් ලංකාවේ ආරාම සංකීර්ණ, පූජනීය ස්ථාන රාශියක් ඉදිවෙන්නට පටන් ගත්තේය. ඒ ගොඩනැගිලි නිර්මාණයන්ට ඉන්දීය වාස්තුවිද්‍යාත්මක ආභාසය බහුල ලෙස බලපා ඇත. බෞද්ධ ආරාමික පද්ධතියේ ගොඩනැගිලි නිර්මාණය කළේ අවශ්‍යතාවන්ට ගැලපෙන අයුරිනි. ආරාම සංකීර්ණ, විහාර, ජන්තාසර, දාන ශාලා, සන්තිපාත ශාලා, බෝධිසර, චේතියසර, වාහල්කඩ ආදී විහාරාංග නිර්මාණය කරන්නට යෙදුනේ වාස්තුවිද්‍යාත්මක පදනමක් මත ය. ඒ අනුව හස්තියා යනු, ලාංකේය ජන සමාජයේ ඉහළ පිළිගැනීමක් ඇති සභයෙකි. මෙම හස්ති සංකල්පය කුමන අරමුණක් සඳහා වාස්තුවිද්‍යාත්මක නිර්මාණවලට යොදාගත්තේදැයි විමර්ශනාත්මක ව අධ්‍යයනය කර බැලීම වැදගත් වේ. එහි දී එක් එක් ගොඩනැගිලිවල දිසා සංකේතයන් ලෙස ද තවත් සමහර ගොඩනැගිලිවල බෞද්ධාගමික සංකල්පයන් ලෙස ද හස්තියා භාවිත කර යොදා ඇති බව පෙනේ.

ප්‍රමුඛ පද: බෞද්ධ වාස්තුවිද්‍යාව, හස්ති සංකල්පය, හස්ති

³⁴ පුරාවිද්‍යා හා උරුම කළමනාකරණ අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය.